

KENTSEL DÖNÜŞÜMÜN TOPLUMSAL YAPIYA ETKİLERİ: İSTANBUL ALİBEYKÖY MAHALLESİ ÖRNEĞİ¹

Uğur Zeki İşlek

ugurzekislek@hotmail.com, ORCID: 0009-0007-3603-4287

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, İstanbul, Türkiye

Doç. Dr. Fatma Nur Şengül

fnyilmaz@aydin.edu.tr, ORCID: 0000-0002-2995-943X

İstanbul Aydın Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji, İstanbul, Türkiye

ÖZET: Günümüzde kırsal toplumsal yapıların sayısının azaldığı ve kentsel yapıların sayılarının her geçen gün daha da arttığı bilinmektedir. Kentler ise zamanla çeşitli sebeplerden ötürü yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır. Şehirlerin tarih sahnesinde çöküntüye maruz kalmış eski şehir içi bölgelerinin yıkılıp yeniden inşa edilmesi veya yenilenmesi yeni bir olgu değildir. Farklı zamanlarda ve farklı sebeplerle uygulanan kentsel yeniden yapılanmalar şehirlerin mekânsal ve sosyal gelişimine etki eden ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle oldukça fazla değişkenler neticesinde gerçekleşmiştir. Yalnızca sosyal ihtiyaçlar için değil, savaşlar ve doğal afetler gibi olağan olmayan gelişmeler nedeniyle gerçekleşen dönüşümler, çok faktörlü uygulamaların izlerini içermiştir. Kentsel dönüşüm, en temel anlamıyla kentsel alanların mevcut durumlarından başka bir şekle girmesi, başka bir durum haline geçmesidir. Bu çalışmada kentsel dönüşümün topluma olan etkileri İstanbul'un Eyüp Sultan İlçesinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projesi üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı kentsel dönüşüm alanlarındaki sosyolojik değişimlerin incelenmesi, bu ve benzeri alanlardaki ortaya çıkan toplumsal problemlerin tespit edilmesi, kentsel dönüşüm öncesi ve sonrasına ilişkin yaşanan değişimler ve İstanbul'da gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerine toplumun nasıl bir tavır aldığı tespit etmektir. Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemine ait derinlemesine mülakat tekniğine başvurulmuştur. İstanbul, Eyüpsultan ilçesi, Alibeyköy Kentsel Dönüşüm Projesi'ne katılan 18 yaş ve üzeri, kentsel dönüşümden birinci derecede etkilenmiş 14 erkek 11 kadın olmak üzere toplam 25 katılımcı ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda, çalışmaya katılan katılımcıların kentsel dönüşümü hem olumlu hem de olumsuz olarak değerlendirdiği, kentsel dönüşümün sosyal, fiziki imkanlara olanak sağladığı ancak zaman zaman rant kaynağı olduğuna dikkat çektikleri görülmüştür. Katılımcılar kentsel dönüşüm sonrası mahalle ve komşuluk ilişkilerinin önemli ölçüde azaldığını, ekonomik anlamda kentsel dönüşüm sürecinde zorluklar yaşadığını, kentsel dönüşümle ulaşım imkânlarının arttığını ancak kalabalık sitede yaşamının aile ilişkilerini zayıflattığını belirtmiştir. Genel anlamda kentsel dönüşümün fiziki dayanıklılığı sağladığı ancak kalabalık yapıların sosyal, aile ve komşuluk ilişkilerine zarar verdiği tespit edilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Kent, Kentsel Dönüşüm, İstanbul'da Kentsel Dönüşüm

THE EFFECTS OF URBAN TRANSFORMATION ON SOCIAL STRUCTURE: THE CASE OF ALİBEYKÖY NEIGHBORHOOD IN İSTANBUL

ABSTRACT: It is known that the number of rural social structures is decreasing nowadays while urban structures are increasing day by day. Cities, over time, require renewal due to various reasons. The demolition and reconstruction or renewal of old urban areas that have fallen into decline in the historical scene of cities is not a new phenomenon. Urban redevelopment, which has been applied at different times and for different reasons, has occurred as a result of various variables affecting the spatial and social development of cities due to economic, political, and cultural reasons. Transformations that occur not only for social needs but also due to unusual developments such as wars and natural disasters contain traces of multifactorial practices. Urban transformation, in its most basic sense, is the transformation of urban areas from their current states into another form, into another situation. This study examines the effects of urban transformation on society through the urban transformation project in the Eyüpsultan District of İstanbul. The aim of the study is to examine the sociological changes in urban transformation areas, to identify social problems emerging in these and similar areas, to determine the changes experienced before and after urban transformation, and to determine how the society reacts to urban transformation projects in İstanbul.

¹ Bu çalışma "Eyüpsultan Alibeyköy Mahallesi Kentsel Dönüşüm Projesi Üzerine Sosyolojik Bir Alan Araştırması" başlıklı yüksek lisans tezinden elde edilmiştir.

In the scope of the study, in-depth interviews were conducted using the qualitative research method. In Istanbul, in the Eyüpsultan district, in the Alibeyköy Urban Transformation Project, in-depth interviews were conducted with a total of 25 participants, including 14 men and 11 women aged 18 and over, who were primarily affected by urban transformation. Snowball sampling technique was used in the research. As a result of the research, it was observed that the participants evaluated urban transformation both positively and negatively, highlighting that urban transformation provides social and physical opportunities but also emphasizing that it is sometimes a source of rent. Participants stated that after urban transformation, neighborhood and neighborly relations significantly decreased, they faced difficulties economically during the urban transformation process, transportation opportunities increased with urban transformation, but living in crowded complexes weakened family relationships. In general, it was determined that urban transformation provides physical resilience but crowded structures harm social, family, and neighborly relations.

KEYWORDS: *City, Urban Transformation, Urban Transformation in Istanbul*

Date of Submission: 05.06.2024

Date of Acceptance: 26.07.2024

<https://doi.org/10.5281/zenodo.13140784>

1. GİRİŞ

Kent veya diğer ismi ile şehir, Latince yurttaşlık kelimesinden türeyerek Batı dillerine girmiştir. Kent sözcüğü birçok dilde farklı tanımların yapılmasına karşılık hemen hepsinde ilerleme, aydınlanma, özgürlük ve zenginlik gibi kavramlar ile anılmaktadır. Bu kavram, Yunan felsefesi çatısı altında kamusal yurttaşlık haklarına dayanmaktadır. Kent, yurttaşlık haklarının kullanıldığı mekân anlamına gelir. Bu özellik açısından kent kavramı sosyal bir alanı nitelemektedir (Bal, 2006) Kentleşme ise sanayileşme ve ekonomik kalkınmaya paralel olarak kent sayılarının çoğalması ve kentlerin büyümesi sonucunu ortaya çıkaran, toplumda artan miktarda örgütlenme, uzmanlaşma ve bireyler arası ilişkilerde kentlere has değişimleri doğuran nüfus birikim hareketlenmeleridir (Keleş, 1980). Bu tanım bizlere kentleşmenin durağan değil hareketli bir toplumsal olgu olduğunu gösterir. Tanım, içinde bulunan kavramların belli bir zaman içerisindeki değişimleri, kentleşmenin hızını, yönünü ve özelliklerini kapsar. Kentleşmenin tarımsal üretim faaliyetlerini ileri bir aşamaya getiren bir yapıda olması onun merkezinde ekonominin olmasıyla alakalıdır. Bu geçiş aşaması ile alakalı olarak üretim faaliyetlerinin denetlenmesi görevi kentlerde yapılır. Kentler hacim olarak büyür ve nüfusun yoğunluğu da artmış olur ve kent kabul edilen yerlerin sayısı da artar (Ersoy, 2016).

Günümüzde kırsal toplumsal yapıların sayısının azaldığı ve kentsel yapıların sayılarının her geçen gün daha da arttığı bilinmektedir. Kentler ise zamanla çeşitli sebeplerden ötürü yenilenmeye ihtiyaç duymaktadır. Şehirlerin tarih sahnesinde çöküntüye maruz kalmış eski şehir içi bölgelerinin yıkılıp yeniden inşa edilmesi veya yenilenmesi yeni bir olgu değildir. Farklı zamanlarda ve farklı sebeplerle uygulanan kentsel yeniden yapılanmalar şehirlerin mekânsal ve sosyal gelişimine etki eden ekonomik, siyasi ve kültürel nedenlerle oldukça fazla değişkenler neticesinde gerçekleşmiştir. Yalnızca sosyal ihtiyaçlar için değil, savaşlar ve doğal afetler gibi olağan olmayan gelişmeler nedeniyle gerçekleşen dönüşümler, çok faktörlü uygulamaların izlerini içermiştir.

Kentsel dönüşüm, kentsel problemleri çözüme kavuşturan ve değişime maruz kalan bir bölgenin, fiziksel, sosyal ve çevresel şartlarına kalıcı bir çözüm uygulamaya yönelik kapsamlı bir vizyon ve eylem şeklinde tanımlanabilir. Yapılacak olan dönüşümü, elde edilecek faydalar üzerine inşa edilen bir uzlaşma şeklinde başka bir tanımlama yapabiliriz. Tüm bu bilgilerin ışığında, kentsel dönüşüm için, bir kentsel bölgede kaybedilen ekonomik ve mekânsal etkinliğin tekrardan kazanılması ve toplumsal sorunların iyileştirilmesi şeklinde bir tanımlama yapılabilir. Kentsel dönüşüm, en temel anlamıyla kentsel alanların mevcut durumlarından başka bir şekle girmesi, başka bir durum haline geçmesidir.

Kentsel dönüşüm, kent planlama alanında yoğun bir şekilde tartışılan bir kavramdır ve bu kavrama yönelik birçok tanım mevcuttur. Örneğin Lichfield, (1992) "*kentsel dönüşüm, kentsel bozulma süreçlerini daha iyi idrak etme gereksiniminden oluşan ve uygulanacak dönüşümde kazanılacak sonuçlar hakkında bir uzlaşmadır*" tanımını yapmıştır. Donnison (1993) ise, "*kentsel çöküntü bölgelerinde yoğun duruma gelen sorunları koordineli bir şekilde çözümlenmek için uygulanan yeni yol ve yöntemlerdir*" şeklinde tanımlamıştır. Roberts (2000), kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir alanın ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel şartlarının daimi ıslahını sağlamak üzere

yapılan çalışmadır demiştir. Diğer bir ifadeyle, kaybedilen bir ekonomik edimin tekrardan geliştirilmesi ve ayağa kaldırılması, işlevsiz bir sosyal işlevin yeniden çalışır şekle getirilmesi; sosyal dışlanma olan alanlarda, sosyal bütünleşme ve kaynaşmanın dizayn edilmesi; çevre ile ilgili kalitenin veya ekolojik dengenin yitirildiği bölgelerde, bu ayarın yeniden sağlanmasıdır. Bu sebeple, kentsel dönüşüm, çökme ve bozulma yaşayan veya savaş, doğal afetler gibi tahripler sonucu yeniden canlandırılma gereksiniminde olan şehirsal mekânların ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel şartlarını kapsamlı ve bütünleşik yöntemlerle ıslah etmeye dönük uygulanan strateji ve edimler bütünüdür. Kentsel dönüşüm, yeni şehirsal sahaların planlanması ve geliştirilmesinden ziyade, eldeki şehirsal sahaların planlanması ve yönetilmesi ile ilgili bir kavramdır.

Geçtiğimiz elli yılda kentsel yeniden yapılanmalar incelendiğinde, uygulanan dönüşümler kendi içinde mekânsal ve toplumsal ölçütlere göre farklı isimlere dayanarak sınıflandırılmıştır. 1950’li yıllarda “yeniden inşa” politikası uygulanırken, 1960’lı senelerde “yeniden canlandırma”, 1970’lerde “yenileme” ve 1980’li yıllarda “yeniden geliştirme” politikaları uygulanmıştır. Bu tür farklı isimlendirmeler ve sınıflandırmalar olmasının sebebi, uygulanan proje ve programların temel boyutları her bir döneme göre farklı niteliklerle ortaya konduğu içindir (Güneş, 2013).

Kentsel dönüşüm şehirlere, politik biçimlere, ekonomik süreçlere, coğrafi niteliklere göre farklılıklar göstermektedir fakat aynı temel amaçlar ve ilkelerden hareketle gerçekleştirilir. Diğer bir ifadeyle, toplumların yapısına dair farklılıklar olsa da kentsel dönüşüm öz olarak aynı amaçları gerçekleştirmek için hayata geçirilen uygulamalardan ibarettir. Bu uygulamaları; “1) Mekânı tanımlamak 2) Temizlemek ve sağlıklı hale getirmek. 3) Düzenlemek ve estetize etmek. 4) Planlamak ve rasyonelleştirmek 5) Ölçeği değiştirmek 6) Güvenli hale getirmek 7) Ekonomik canlılık sağlamak.” şeklinde ifade edebiliriz. (Alver, 2017).

Modern toplumlardaki büyük yaşam alanları yaşam kalitesini artırmak, deprem önlemi almak, konut temin etmek veya şehir merkezinin büyümesi gibi çeşitli sebeplerle değişime uğramaktadır (Şen, 2005). Bu dönüşüm kent alanlarında sosyolojik değişimleri de beraberinde getirmektedir. Hızla artan nüfusu karşılamak üzere var olan alanda depreme dayanıksız ve köhne yapılar yıkılarak yerlerine çok katlı betonarme yapılar inşa edilmektedir. Bu yenilenme projeleri ile birlikte bölgenin sosyolojik yapısında büyük değişimler gözlemlenmektedir. Artık kırsal ve gecekondu tarzı yaşam şekilleri terk edilerek yerine modern -soyul- kent yaşamı tesis edilmektedir. Bu dönüşümlerden en büyükleri ise Türkiye’de metropol kent özelliği taşıyan İstanbul’da gerçekleşmektedir. İstanbul hem yaşam alanları yaşam kalitesini artırmak hem deprem önlemi almak hem konut temin etmek veya şehir merkezinin büyümesi gibi çeşitli sebeplerle sürekli dönüşüm hali içindedir. Bu çalışmadan birisi de İstanbul’un Eyüpsultan – Alibeyköy mahallesinde yaşanan kentsel dönüşüm projesidir.

İstanbul Eyüpsultan ilçesinin son duruma bakıldığında yapı stokunun yaklaşık üçte ikisi 1999 senesi öncesine ait olduğu, ilçede bulunan 33 bin binanın 20 bini 1999 depremi öncesinde yapılmış olduğu ve sadece 13 bin bina ise 1999 Marmara Depremi sonrası inşa edilmiş olduğu görülmüştür. Yerel yönetimin Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığından aldığı yetkiyle Eyüpsultan – Alibeyköy bölgesinde vatandaşlara imar hususunda kolaylık sağlanmaktadır. Vatandaşlar kendileri olarak özel müteahhitlerle uzlaşarak başladığı kentsel dönüşüm çalışmalarına dair çalışmalar sürmektedir. Riskli yapıların yıkılmasıyla alakalı olarak valilik, bakanlık ve yerel yönetim bir araya gelmiş ve çalışmalar sürmektedir.

Kentsel dönüşüm hususunda kurumların uzlaşi halinde ortak çalışmalarıyla İstanbul Eyüpsultan – Alibeyköy Mahallesi’nde vatandaşların yapıları kentsel dönüşüme girmiş, depreme dayanıklı yeni evlerinde yaşamaya başlamışlardır Yeni dönüşümlerin hızlandırılması adına uzlaşi sağlanarak yeni adımlar atılmaktadır. Alibeyköy Mahallesi’nde kentsel dönüşüme kolaylık olması amacıyla imar sorunları ve tapu çözümüne dair de adımlar atılmaktadır. İlçe genelinde 10 bin yapının kentsel dönüşümünü sağlamak amacıyla önündeki engeller kaldırılmıştır ve çalışmalar sürdürülmektedir.

Bu çalışmada kentsel dönüşümün topluma olan etkileri İstanbul’un Eyüp Sultan İlçesinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projesi üzerinden ele alınmaktadır. Çalışmanın amacı kentsel dönüşüm alanlarındaki sosyolojik değişimlerin incelenmesi, bu ve benzeri alanlardaki ortaya çıkan toplumsal problemlerin tespit edilmesi, kentsel dönüşüm öncesi ve sonrasına ilişkin yaşanan değişimler ve İstanbul’da gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerine toplumun nasıl bir tavır aldığını tespit etmektir. Konunun

amaç ve önemine istinaden yukarıda yapılan açıklamaya uygun olarak ele alınacak temel araştırma problem cümleleri aşağıda yer almaktadır:

- ✓ Kentsel dönüşümün kent sosyolojisi üzerine etkileri nelerdir?
- ✓ Kentsel dönüşümün aile yaşantısına olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
- ✓ Kentsel dönüşümün komşuluk üzerine olumlu ve olumsuz etkileri nelerdir?
- ✓ Sınıfsal anlamda kentsel dönüşümün bireyler üzerindeki etkileri nelerdir?
- ✓ Kentsel dönüşüm sebepleri toplumun farklı sosyolojik yapılarında değişiklik gösteriyor mu?
- ✓ Kentsel dönüşüm sonucu olarak ekonomi kurumuna dair olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir?

2. MATERYAL VE METOT

Çalışma kapsamında nitel araştırma yöntemine ait derinlemesine mülakat tekniğine başvurulmuştur. İstanbul, Eyüpsultan ilçesi, Alibeyköy Kentsel Dönüşüm Projesi'ne katılan 18 yaş ve üzeri, kentsel dönüşümden birinci derecede etkilenmiş 14 erkek 11 kadın olmak üzere toplam 25 katılımcı ile derinlemesine mülakat gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler içerik analizine tabii tutulmuş ve ortak temalar altında değerlendirmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Araştırmaya Katılanların Demografik Özellikleri

Çalışmaya katılan katılımcıların demografik bilgilerini ölçmek amacıyla cinsiyet, yaş, eğitim durumu, çalışma durumu, meslek ve medeni durum bilgisi sorulmuştur. Bu sorulara verilen yanıtlar değerlendirildiğinde; çalışmaya katılan katılımcıların 11'i kadın 14'ü erkeklerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaş aralığı 26 ile 76 arasında değişmekte olup yaş ortalamasının x: 40,4 olduğu tespit edilmiştir. Yaş aralığından hareketle çalışmaya katılan katılımcıların orta yaş ve üzeri olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcıların doğum yerine ilişkin bilgilere baktığımızda 20 katılımcının İstanbul'da, 2 katılımcının Ordu ilinde, 2 katılımcının yut dışında ve 1 katılımcının İzmir ilinde doğduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ağırlıklı olarak İstanbul'da doğup büyüdüğü tespit edilmiştir.

Katılımcıların eğitim durumuna ilişkin veriler analiz edildiğinde 2 katılımcının Yüksek Lisans, 10 Katılımcının Lisans, 4 katılımcının Önlisans, 4 katılımcının lise, 1 katılımcının ortaokul ve 4 katılımcının ilkokul düzeyinde eğitim seviyesine sahip olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya her düzeyde eğitim seviyesine sahip olan bireylerin katıldığı görülmekle birlikte lisans düzeyine sahip bireylerin daha fazla katılım gösterdiği tespit edilmiştir.

Çalışmaya katılan katılımcıların çalışma durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde 16 katılımcının aktif çalıştığı 9 katılımcının ise çalışmadığı tespit edilmiştir. Çalışan katılımcılara hangi meslek grubunda çalıştıkları bilgisi sorulmuştur. Verilen yanıtlar değerlendirildiğinde çalışan katılımcıların mühendis, avukat, öğretmen, turizm, finans, muhasebe, güvenlik, lojistik ve ihracat sektörlerinde çalıştıkları, çalışmayan katılımcıların ise altısının ev hanımı üçünün ise emekli olduğu görülmüştür. Çalışmaya katılan katılımcıların medeni durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde 12 katılımcının bekâr, 10 katılımcının evli, 2 katılımcının eşi vefat etmiş ve 1 katılımcının eşinden ayrılmış olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya evli ve bekâr katılımcıların daha fazla katılım sağladığı görülmektedir.

3.2. Araştırmaya Katılanların Hane Durumlarına İlişkin Bilgiler

Çalışmaya katılan katılımcıların hane durumlarına ilişkin bilgiler değerlendirildiğinde; katılımcıların hane nüfusunun 1 ile 5 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Hane nüfusu ortalamasının x:3,28 olduğu görülmektedir. Katılımcıların ev mülkiyet durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde 23 katılımcının ev sahibi olduğu 2 katılımcının kiracı olduğu tespit edilmiştir. Çalışmaya ev sahibi katılımcıların ağırlıklı katılım sağladığı, bu durumun nedeninin ise kentsel dönüşüm sonrası kendi evleri dönüşüm geçiren bireyler üzerine yapılan bir saha çalışması olmasından kaynaklı olduğunu belirtmek mümkündür.

Katılımcıların bireysel gelir düzeylerine ilişkin veriler değerlendirildiğinde bireysel gelir düzeyinin 10.000 TL ile 85.000 TL arasında değiştiği tespit edilmiştir. Bireysel gelir ortalaması x:34,450 olarak tespit edilmiştir. Bireysel gelirinin yanı sıra hane halkının gelir düzeyine ilişkin verilere baktığımızda, hane halkının gelirinin 20.000 TL ile 150.000 TL arasında değiştiği tespit edilmiştir. Hane halkı gelir

düzevi ortalamasının x:59,130 olduğu görülmektedir. Katılımcıların kendilerini ait hissettikleri ekonomik tabaya ilişkin veriler değerlendirildiğinde; 18 katılımcının kendini orta, 5 katılımcının alt ve 2 katılımcının orta altı ekonomik tabakaya kendini ait hissettiği tespit edilmiştir. Katılımcıların ikamet ettikleri eve sahip olma durumuna ilişkin veriler değerlendirildiğinde, 11 katılımcının para karşılığı satın alma, 8 katılımcının miras ve 4 katılımcının toprak sahibi yoluyla ikamet ettikleri eve sahip oldukları görülmektedir. 2 katılımcını ise kiracı oldukları tespit edilmiştir.

3.3. Araştırmaya Katılanların İstanbul'a İlişkin Görüşleri

Çalışmaya katılan katılımcılara “İstanbul'un en çok hangi olanaklarını beğenmektесiniz? Biraz bahsedebilir misiniz” sorusu yöneltilmiştir. Soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların İstanbul'u genel olarak beğendiği, beğenme sebeplerinin ise “tarihi ve kültürel gezi olanaklarının varlığı, AVM, giyim, gıda, sağlık alanlarına erişimin kolaylığı, metropol bir şehir olması ve iş imkânının fazla olması” şeklinde sıralandığı tespit edilmiştir. Bu soruya İstanbul'u beğenmediği şeklinde yanıt veren 5 katılımcının da olduğu tespit edilmiştir. İstanbul'u beğenmeyenlerin beğenmeme sebeplerinin ise “trafik, çok fazla göç alması ve şehrin nüfus kalabalığı” gerekçeleri ile açıkladıkları görülmektedir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“doğma büyüme buralı olduğum için en başta seviyorum İstanbul'u. Ama bu kalabalıktan çok sıkıldım, insan yoğunluğundan, iç içe yaşamaktan. Bir kere beni evimi satmaya iten sebeplerden sebeplerinden bir tanesi de buydu. Daha küçük bir yere gitmek, gölcük gibi bir yeri tercih edecektim ama şartlar el vermedi. O dönemde gidemedim. İstanbul sevdiğim bir şehir o yüzden vazgeçilmezlerden bir tanesi diyebilirim. Metropol bir şehir, küçük yerleri çok tercih edemiyorum misafirlige vesaireye gittiğimde küçük şehirlerde daraltı basıyor, İstanbul gibi değil, bir havası yok benim için. Ne İstanbul'la ne İstanbul'suz” (K3, Kadın, 39 yaşında)

“Pek beğenmiyorum, trafik çok, nüfus artıyor, göç artıyor. İstanbul yaşanılmaz hale geldi. İlerleyen zamanlarda İstanbul dışına çıkmayı düşünüyorum.” (K22, Erkek, 36 yaşında)

3.4. Araştırma Katılanların Kentsel Dönüşüm Projelerine İlişkin Görüşleri

Çalışmaya katılan katılımcıların kentsel dönüşüm projelerine ilişkin görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek amacıyla dört farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki “Kentsel dönüşüm projesi denildiği zaman aklınıza ne gelmektedir ya da kentsel dönüşüm sizin için neyi ifade etmektedir?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların kentsel dönüşüm projelerini “yapıların depreme dayanıklı hale gelmesi”, “rahat, konforlu ve düzenli yapılaşma” ve “beton çöplüğü, kirliliği” temaları altında değerlendirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların özellikle eski yapıların depreme dayanıklı hale gelmesi için kentsel dönüşüm projelerinin elzem olduğu görüşünde birleştiği, kentsel dönüşüm projelerinin yapılması ile ortaya çıkan yeni yapılaşmanın düzen, konfor ve sosyal-fiziki açıdan yeterli binalar oluşturduğu görüşlerini dile getirdikleri görülmektedir. 3 katılımcının ise kentsel dönüşüm projelerinin mimari açıdan yeşil alan imkânının kısıtlı olması nedeniyle beton ve betonarme görüntüsünden rahatsızlık duyduğu ve bu durumu “beton çöplüğü” olarak isimlendirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Ülke yani ülkemiz şu anda bir deprem kuşağında bulunuyor o yüzden depreme dayanıklı evlerin yapılıp insanların daha güvenli ortamlarda yaşamlarına devam etmeleri aklıma geliyor.” (K18, Erkek, 41 yaşında)

Beton çöplüğü, iç içe yaşam kentsel dönüşüm dediğimizde çoklu yaşam, çoklu yaşam, ondan sonra kalabalık, alışagelmış bir düzenin dışına çıkmak demek bizim için, mahalle hayatımdan çıkıp çok büyük bir yaşam alanının içine girmek, çok kalabalık insanlarla yaşamak demek. 10 kişiyle yaşarken 50 kişiyle yaşamaya başlamak. Bir binada 5 hane olacağına 30 hane olmak demek yani çoklu yaşam benim için kentsel dönüşüm. (K3, Kadın, 39 yaşında)

İkinci olarak “İstanbul'da artan kentsel dönüşüm projelerine karşı tavrınız ya da tutumunuz nedir? Sizce bu projelerin gerçekleşmesi ya da gerçekleşmesi ne gibi avantaj ya da dezavantajları ortaya çıkartmaktadır?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların bir kısmının İstanbul'da gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerini “desteklediği ve olumlu baktığı” bir kısmının ise “desteklemediği ve olumsuz baktığı” tespit edilmiştir. İstanbul'da gerçekleşen kentsel dönüşüm

projelerini destekleyen ve olumlu bakan katılımcılar, bu desteklerinin nedenlerini, “yeni yapılacak binaların düzen ve konfor getireceği ve binaların depreme dayanıklı hale geleceği” gerekçeleri ile açıklamaktadır. İstanbul’da gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerini desteklemeyen ve olumsuz bakan katılımcılar ise bu durumu “Kentsel dönüşümün rantı dönüştüğü ve yüksek yapılı binaların mimari açıdan görsel problem teşkil ettiği” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“İstanbul deprem bölgesi, konutların bu açıdan durumu malum, bunların hızlı bir şekilde yenilenmesi elzem. Kesinlikle yapılması gerekiyor. Böyle avantajı olacak, ama kentsel dönüşüm ne şekilde yapılıyor, güdülen amaç nedir tabii ki bunları özel şirketler yapıyor, kar etmek onların birincil amacı ama bu yönetmeliklere, şartnamelere uygun şekilde yapıldığı sürece sıkıntı olduğunu düşünmüyorum, olumlu bakıyorum.” (K16, Erkek, 31 yaşında)

“olumlu diyorum çünkü önümüzdeki depremden dolayı evlerin dönüşmesi faydalı bir şey. Güzel, olumlu bakıyorum.” (K17, Kadın, 60 Yaşında)

“benim düşüncem İstanbul’da yapılması gerekir tabii gecekondular vesaire olmasın çünkü deprem riski olduğu için binaların yeni ve depreme dayanıklı olması açısından güzel onun dışında kalabalığın artması biraz kötü sıkışık bir düzen var evet çok kalabalık ya şimdi metro geldi dedik tramvay geldi dedik ama aşırı kalabalık yani dediğim gibi bir arsada eskiden bir aile yaşarken şimdi 20 aile yaşıyor kalabalık artıyor tıklım tıklım metro tramvay. bu konu hakkında biraz daha yaymak gerekir diye düşünüyorum yani bizim arsamızın üzerine yapılan bina mesela 11 katlı değil de 4-5 kat o şekilde yeterli 11 kat 44 daire demek biraz daha yayılabilir diye düşünüyorum”. (K6, Erkek, 29 Yaşında)

Üçüncü olarak “Kentsel dönüşüm projesini kabul etme sürecinizden bahsedebilir misiniz? Mülkünüzün birincil derecede kentsel dönüşüme girme sebebi neydi?” sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu mülklerinin birincil derecede kentsel dönüşüme girme nedenlerini, “binaları depreme dayanıklı hale getirmek”, “binaların eski oluşu”, “binaları yenileme” ve “1999 yılında gerçekleşen Marmara depremi” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise kentsel dönüşüm projelerini kabul etme sürecini ve mülklerinin birincil derecede kentsel dönüşüme girme sebebinin “komşulara ve topluluğa uyma”, “müteahhitlerle anlaşma” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Eski binamızda kaçta 77’de yapılan bir binaydı 2015’te kentsel dönüşüme verildi yani eski diye yenilensin diye ve bunu mahallede verdik evet toplu bir şekilde verdiğimiz için sürecimizde 6 buçuk yıl sürdü 2015’te verdik evet 2021 de teslim aldık. Daha çok depremden dolayı. Yaşam alanımız güzelleşti, evet bahçeli bir evimiz vardı ama konforunuz yoktu. Bahçeli bir evimiz vardı özgür yaşamımız vardı konforunuz yoktu ya çok yani aradaki o 6 buçuk seneyi dediğim gibi anca böyle tamamlayabiliyoruz.” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“zaten biliyorsunuz yapı analizi yapılıyor deprem için, evler dayanıklı mı değil mi, bulunduğunuz konutlar değerlendiriliyor onun sonucunda belediyeden neden zaten yapıya onay verecek bir durum varsa kentsel dönüşümü açabiliyor onun sonucunda biz de çevre olarak oturmuş olduğunuz adanın mahallenin sakinleriyle birlikte bu kentsel dönüşüme çok gönüllü olmasak da onay vermek durumunda kaldık çünkü biliyorsunuz mecbur kalıyorsunuz bir noktadan sonra tek başınıza. Mağdur olmamak için bizler de dahil olduk bu sürece. Emin olmadan girdiğimiz bir süreçti” (K2, Kadın, 38 Yaşında)

Dördüncü olarak “Peki uygulanan kentsel dönüşüm projeleri sizin beklentilerinizi karşıladı mı? Karşıladı ise ne yönden karşıladı, karşılamadı ise ne gibi eksiklikleri bulunmakta idi?” sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların bir kısmı uygulanan kentsel dönüşüm projesinin beklentilerini karşıladığını aktararak, bunun nedenlerini “evlerin deprem açısından sağlamlaşması”, “evlerin değerlendirilmesi”, “sosyal olanaklar”, “projelerin aynen teslim edilmesi”, “bahçe ve yeşil alan imkanları” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Katılımcıların bir kısmı ise uygulanan kentsel dönüşüm projelerinin beklentilerini karşılamadıklarını dile getirerek, bunun nedenlerini “evlerin küçülmesi”, “yapılan projeye göre farklı evler”, “evlerin geç teslim edilmesi” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle, “karşıladı, evimiz güzel, site hayatından memnunum, sosyal olanaklar hoşuma gidiyor.” (K8, Erkek, 29 Yaşında)

“Evet, eksiği olduğunu düşünmüyorum ben. Birincisi sağlam bir eve taşınmış olduk, içinde yaşarken kendimi güvende hissediyorum, eski halinde insan korkuyordu gece uyurken bile rahat uyuyamıyordum, tehlike altında olduğumuzu hissediyorduk en büyük avantajı burada, can güvenliğimizi korumaya aldığımızı düşünüyoruz.” (K12, Erkek, 29 Yaşında)

3.5. Araştırma Katılanların Kentsel Dönüşümle Alakalı Ekonomik Değişimlerine İlişkin Görüşleri

Çalışmaya katılan katılımcıların kentsel dönüşümle alakalı olarak ekonomik değişimlerine ilişkin görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek amacıyla üç farklı soru yöneltilmiştir. Birinci “Peki Kentsel dönüşüm süreci tamamlanana kadar yaşadığımız zorluklar nelerdi? Bunlar hakkında bilgi verebilir misiniz?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcılar kentsel dönüşüm süreci tamamlanana kadar yaşadıkları zorlukları “yapılan kira yardımları yetersiz kaldı, kiraya çıktığımız için ekonomik anlamda zorluk yaşadık”, “taşınma zorluğu”, “yeni ev bulma zorluğu”, “yeni çevreye uyumundan dolayı yabancılaşma” ve “evimiz geç teslim edildi” temaları altında değerlendirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların özellikle devlet ve müteahhitlerce verilen kira yardımlarının yetersiz olduğu, yeni ev bulma ve taşınma sorunları yaşadıkları konusunda birleştikleri görülmektedir. Kentsel dönüşüm süreci tamamlanana kadar yaşanan zorluklar konusunda 5 katılımcı süreç sonra erene değin yabancı çevrede yaşama konusundaki olumsuzluklardan bahsetmiştir. 3 katılımcı da evlerinin geç teslim edildiğine dair duydukları rahatsızlıkları aktarmışlardır. 1 katılımcı ise mülk sahipleri olarak evlerinin altına yapılacak olan yeni dükkanlardan dolayı kendi aralarında yaşadıkları anlaşmazlıklara değinmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Biliyorsunuz ki bu yapıların bir yapılma süreci var ama ülkemizdeki hem bürokratik hem ekonomik şartlara bakarak pandemi de sürecimizi etkiledi, 7-8 seneyi buldu. Bu süreçte biz kiradaydık, normalde çok farklı bir alan içerisinde hani hep burada dedim ya doğma büyüme yaşadık çok farklı yere savrulunca işte ben mesela doğum yaptım çocukla o kiralık daire sürecinde yanımda kimse yoktu. Tek başıma kaldığım bir süreçti. Bu beni yabancılaştırdı. Zor bir süreçti. Kira sürecinin uzun sürmesi bizi etkiledi. Çünkü kira yardımı belli bir oranda yapıyor. Onun dışında kiralara her sene zam geliyor, annemlerin evi de ayrıydı. Hem bize hem onun kira ücretine zam gelince zorluk yaşadık. Kendi konfor alanımızda değildik, oturduğunuz yer sizin değil” (K2, Kadın, 38 yaşında)

“Taşınma süreci zordu, onun dışında büyük bir zorlukla karşılaşmadık. Müteahhit kira yardımında bulundu ancak yetersiz kaldı, cebimizden vermek zorunda kaldık. Yeni taşındığımız kiracı olarak, o evi de yenilemek durumunda kaldık. Maddi açıdan zorlayıcıydı ancak onun dışında zorluk yaşamadık.” (K8, Erkek, 29 yaşında)

“Sürecimiz çok uzun geçti hani büyük bir yapıydı belki bilmiyorum hani daha küçük yapılar daha kısa sürebilir ama bizimki 6-7 sene sürdü. Bu süreçte başkasının evinde oturduk. Evet buradan çıktım mahalleden çıktım tekrar geri geldim ama hani o süreçte çok büyük bir sıkıntı yaşamadık, hani sadece nasıl olabilecek bu süreci nasıl geçirebileceğiniz hani bir sıkıntımız ondan oldu ama çok şükür hani 7 senenin sonucunda tamamlandı, dairelerimizi teslim aldık.” (K3, Kadın 39 yaşında)

İkinci “Kentsel dönüşüm sonrası ekonomik durumunuzda olumlu veya olumsuz değişiklikler meydana geldi mi? Site hayatı ekonomik durumunuzu nasıl etkiledi? sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğunun ekonomik anlamda olumsuz şekilde etkilendiği görülmekte, bir kısmının ise olumlu anlamda etkilendiği görülmektedir. Kentsel dönüşüm sonrası ekonomik açıdan olumsuz şekilde etkilendiğini aktaran katılımcılar, neden olarak “her ay ödemekle yükümlü oldukları fahiş seviyelerdeki aidat ücretleri” ve “yeni evlerine sahip olabilmek için borç yükü altına girdikleri” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Kentsel dönüşüm sonrası ekonomik durumunda olumlu şekilde değişim olduğunu aktaran katılımcılar ise bu durumu “evlerinin değerlendirilmesi ve kira geliri sahibi olmak” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların 4 tanesi kentsel dönüşüm sonrası ekonomik durumlarında olumlu veya olumsuz bir değişim olmadığını aktarmışlardır. Ayrıca katılımcılardan 1 tanesi kentsel dönüşüm nedeniyle yeni konutuna sahip olabilmek amacıyla borçlandığını dile getirerek olumsuz anlamda etkilendiğini ifade etmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Aidat evet aidatlar çok yüksek oluyor doğal olarak. Kalabalık bir sitede yaşıyorsun, değişik değişik insanlar var. Birden fazla evimiz olduğu için kira gelirimiz oldu. Kardeşlerimle bana kira geliyor, kira gelirimiz var bu avantajımız oldu.” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“Hayır, bana bir faydası olmadı. Zaten 1 evde oturuyordum yine 1 evde oturuyorum.” (K7, Erkek, 59 Yaşında)

Üçüncü “Kentsel dönüşüm sonrası elde ettiğiniz evinizi kiraya verip sosyo ekonomik ve kültürel açıdan daha alt seviyede bir mahallede oturmak ister miydiniz?” sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcılarının çoğunluğunun bu duruma sıcak bakmadığı ve gitmeyi düşünmediği, bir kısmının ise uygun şartlar sağlandığı takdirde gitmeyi düşündüğü tespit edilmiştir. Taşınma eylemine olumsuz bakan katılımcılar, bunun nedenlerini, “doğup büyüdüğüm yer ve buraya alışığım, yeni oturduğum ev deprem açısından güvenli, sitede oturmak istiyorum, oturduğum yer merkezi ve her yere yakın” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Taşınma fiilini düşünen ve bu duruma olumlu bakan katılımcıların ise bu durumu “daha sakin bir yere gitmeyi düşünüyorum, daha yeşillikli, daha lüks bir yere gitmek isterdim, kalabalık olmayan, şehir dışı bir yer” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan 1 katılımcı ise yaşadıkları sitedeki aidat ücretlerini yüksek bulduğundan sosyoekonomik ve kültürel açıdan daha alt seviyede bir mahalleye gitme fikrine olumlu baktığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“yok istemem, alışık olduğum düzenden dolayı. Bu konforu ben yaşayayım, kiraya vericeksem de daha lüks bir yere gitmek isterim.” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“daha sakin bir yere gitmek istedim. Düşündüm ama olmadı. Evimi de bu yüzden satmıştım ama kısmet olmadı.” (K3, Kadın, 39 Yaşında)

“düşünmedim, ben burayı çok seviyorum, oturduğum yer de merkezi sayılacak bir yer. ben buradan İstanbul’un her yerine 20 dakikada, yarım saatte ulaşabilirim o yüzden başka bir yere gitmeyi düşünmedim hiç.” (K11, Erkek, 26 Yaşında)

“hayır, hiç düşünmedim. Önemli olan güvenli bir yerde oturmaktı, sitede daha güvende.” (K23, Kadın, 34 Yaşında)

3.6. Araştırmaya Katılanların Sosyal İlişkilerine Dair Görüşleri

Çalışmaya katılan katılımcıların sosyal ilişkilerine dair görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek amacıyla dört farklı soru yöneltilmiştir. Birinci “Yeni ve eski yaşam alanınızı kıyasladığınızda hangisinde daha huzurlu ve mutlu hissediyorsunuz? Peki neden?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların bir kısmının “yeni yaşam alanlarında daha mutlu ve huzurlu hissettiği” bir kısmının ise “eski yaşam alanlarında daha çok huzurlu ve mutlu hissettiği” tespit edilmiştir. Yeni yaşam ortamlarında daha çok huzurlu ve mutlu hissettiğini dile getiren katılımcılar, bu durumun nedenlerini, “binaların depreme dayanıklı olması, yeni yaşam alanlarındaki düzen, evlerinin eskiye nazaran daha konforlu olması, asansör faktörü, artan sosyal olanaklar” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Eski yaşam alanlarında daha huzurlu ve mutlu hissettiğini aktaran katılımcılar ise bu durumu “komşuluk ilişkileri, aile ve arkadaşlık ilişkileri, artan insan kalabalığı ve azalan yeşil alan unsurları” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Eski evimi kendi alanım olarak görüyordum. Ama şu anda 300 kişiyle ortak, içiçe yaşıyoruz. Yalıtım sistemi çok kötü, komşularımı duyuyorum onlar da beni duyuyor. Bu tür şeylere nasıl onay verildi bilemiyorum. Aileler yaşıyor burada. Memnun değilim. Özel hayat konusu sıkıntı. Belediyeler nasıl onay verdi bilemiyorum. Malzemeler kalitesiz. Betonların içinde yaşıyoruz. Her şey ufaldı, küçüldü, yaşam alanlarımız kısıtlandı. Yetkililerin denetim konusunda işlerini iyi yapmadıklarını düşünüyorum. Yeni evimize ilk taşındığımızda burda hiçbir düzen yoktu, tüm evler inşaat halindeydi. Güvenlik sorunu vardı. Tinerciler bile oluyordu. Hiç hoş olmadı bu durum.” (K3, Kadın, 39 Yaşında)

“Eski evimde daha huzurluydum çünkü herkes birbirini tanıyordu. Şu anda kimseyi tanımıyoruz, kapı komşumuzu bile tanımıyoruz. İnsanlar birbirlerine yabancı. Birbirlerinden uzaklaştı o yüzden bu olumsuz bir etki bu. Binanın yenilenmesi tabii ki olumlu bir getiri yeni bina yeni ev o yüzden o konuda bir sıkıntı yok ama.” (K21, Kadın, 32 Yaşında)

İkinci “Kentsel dönüşüm öncesi mahalle ve komşuluk hayatınız ile şu andaki komşuluk ve mahalle ilişkilerini nasıl değerlendirirsiniz. Aralarında farklar mevcut mu?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların 24 tanesi “kentsel dönüşüm öncesi mahalle ve komşuluk hayatı ile ilişkilerini tercih ettiğini”, 1 tanesi, “yeni mahalle ve komşuluk hayatı ve ilişkilerini” tercih ettiği tespit edilmiştir. Eski komşuluk ve mahalle hayatı ile ilişkilerini tercih ettiğini aktaran katılımcılar, bu durumun sebeplerini, “komşularla dayanışma, yardımlaşma, oturmuş alışkanlıklar, komşularla akraba gibi olmak, çevreye aşinalık” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Yeni mahalle ve komşuluk hayatı ve ilişkilerini tercih eden 1 katılımcı ise, bu durumun sebeplerini “yeni insanlar tanımak, sosyalleşme imkanları, yeni deneyimler” gerekçeleri ile açıkladığı tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Eski evimizde daha rahattık, eski komşularımızla akraba gibiydik. Şimdiki komşularımızı tanımıyoruz. İnsanlar birbirine yabancı. Bir merhaba bile demiyorlar. Eski ilişkilerimiz daha iyiydi.” (K5, Kadın, 58 Yaşında)

“Bu konuda maalesef geriye gidişler var çünkü bu tarz modernleşme ile birlikte insanların daha da kabuğuna çekildiğini görüyorum. Tek yaşayanlar var, eskiden rahatlıkla komşumuzun kapısını çalıp daha çok iletişim halinde olurduk ama yeni dönüşümle birlikte eski komşularımızla yine ilişkilerimiz devam ediyor ancak yeni komşularıyla kaynaşabildiğimizi söyleyemem.” (K20, Erkek, 32 Yaşında)

“Kentsel dönüşüm sonrasında bu bölgeden taşınanlar oldu, eski komşularımızın çoğu gitti. Yeni gelen insanlara tanıştık, farklı hayatlar, insan kendine herkesten bir deneyim katıyor Sonuç olarak ben olumlu açıdan bakıyorum bunu anladım.” (K12, Erkek, 29 Yaşında)

Üçüncü, peki bu oluşan yeni sosyal hayata, apartman hayatına uyum konusunda bir sıkıntı yaşadınız mı? Yoksa alışma sürecini kolay mı gerçekleştirdi? soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların büyük çoğunluğu “yeni sosyal hayata, apartman hayatına uyum konusunda sıkıntı yaşamadığını” dile getirmiş, 5 katılımcının, “oluşan yeni sosyal hayata, apartman hayatına uyum konusunda olumsuzluklar yaşadığı” tespit edilmiştir. Yeni oluşan sosyal hayata, apartman hayatına uyum konusunda olumsuzluk yaşamadığını dile getiren katılımcılar, bu durumun sebeplerini, “öncesinde de apartmanda yaşadıkları, eski komşularla yakın yerlerde oturma, kolay uyum sağlama” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Yeni oluşan sosyal hayata, apartman hayatına uyum konusunda sıkıntı yaşadığını aktaran katılımcılar ise bu durumun nedenlerini “kötü yalıtım nedeniyle meydana gelen ses sorunu, çeşitli uyumsuz davranışlar, komşuluğun ve dayanışmanın gerilemesi, yeni sosyal hayata uyum sorunları” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Tabii ki yaşadık. Burada çay içsek yan taraf duyuyor, gürültü konusu sıkıntı. Yalıtım konusundan şikayetçiyim. Çok rahatsızlık verici. Buna alışana kadar çok zorluk çektik, eminim komşularım da benzer sorunlar yaşıyor.” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“Bir problem yaşamadım, bu konuda belki problem yaşayanlar da olabilir, herkesin yaşam anlayışı farklı ama yani belki şans diyebilirim bizim binamızda daha çok modern insanlar olduğu için hiçbir zorluk yaşamadık açıkçası. Zaten bir kısmı önceden beri birlikte yaşadığımız insanlar, tanışıyoruz, yeni gelenler de modern insanlar, onlarla da kaynaşma konusunda bir problem yaşamadık adapte olduk birbirimize. Sanki uzun yıllardan beri o yeni gelenlerle de tanışıp komşumuz gibi bir ilişkimiz devam etti.” (K12, Erkek, 29 Yaşında)

Dördüncü, Kentsel dönüşüm sonrası dâhil olduğunuz sosyal tabakanın değiştiğini hissediyor musunuz? Değişti ise bu değişimin yönünü tarif eder misiniz? soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların bir kısmı “kentsel dönüşüm sonrası dahil olduğu sosyal tabakanın değiştiğini” dile getirmiş, bir kısmı da “dahil olduğu sosyal tabakanın aynı kaldığını, değişmediğini” aktardığı tespit edilmiştir. Kentsel dönüşümle bağlantılı olarak dahil olduğu sosyal tabakanın değişmediğini ifade eden katılımcılar, bu durumun nedenlerini, “yaşantım aynı, eskiden yaşantım nasılsa bir şey değişmedi, komşularım ve sosyal çevrem aynı” gerekçeleri ile açıklamaktadır. Kentsel dönüşümle sonrası dahil olduğu sosyal tabakanın değiştiğini aktaran katılımcılar, bu durumun sebeplerini “sosyoekonomik ve kültürel açıdan insan topluluğunun değişmesi, yeni oluşan kozmopolit insan kitlesi ve eğitim seviyesinin yükselmesi” gerekçeleri ile açıkladıkları tespit edilmiştir.

3.7. Araştırma Katılanların Sosyal ve Ulaşım Olanaklarına Dair Görüşleri

Çalışmaya katılan katılımcıların kentsel dönüşüm sonrası oluşan sosyal ve ulaşım olanaklarına ilişkin görüşlerinin neler olduğunu öğrenmek amacıyla iki farklı soru yöneltilmiştir. Bu sorulardan ilki “Kentsel dönüşüm sağlandıktan sonra sosyal hayatınızda ne gibi değişiklikler meydana geldi? Yeni evlerde yaşam sürme hangi olanakları beraberinde getirdi ve bu sizin yaşamınız nasıl etkiledi? (Park, kütüphane, spor alanları, kafe, lokanta, market vb.) soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların kentsel dönüşüm sağlandıktan sonra sosyal hayatlarında meydana gelen değişiklikleri ve yeni olanakları “sosyalliğin artması, yaşanan yerin canlanması, yeni gelen sosyal olanaklarla beraber alışverişe kolay erişim, herhangi bir değişim olmaması ve kalabalığın artması sonucu olumsuz bulma ” temaları altında değerlendirdiği tespit edilmiştir. Katılımcıların özellikle yeni sosyal olanaklar (park, kütüphane, spor alanları, kafe, lokanta, market vb.) sayesinde sosyalliğin arttığı görüşünde birleştiği görülmüştür. 5 katılımcının ise kentsel dönüşüm sağlandıktan sonra kendi sosyal yaşamlarının değişmediği, oluşan yeni sosyal alanlardan faydalanmadığı tespit edilmiştir. 1 katılımcı ise artan kalabalık nedeniyle otopark sorunu yaşadığını dile getirerek, kentsel dönüşüm sonrası sosyal hayatının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Yaşadığımız yer yeni yeni gelişmekte olan bir yer. Çocuğum için bu alanların olması iyi bir şey. Parkı havuzu hamamı hepsi güzel olanaklar. Kendi aramızda destek vererek oluşturduğumuz oyun alanlarının olması, çocukların bir araya gelmesini sağlıyor ve bu iyi bir şey. Ama ben kendi çocuğumun benim çocukluğumu yaşamamasını, gecekondu ortamında büyümesini tercih ederdim. Taşa toprağa dokunarak büyümesini tercih ederdim.” (K2, Kadın, 38 Yaşında)

“Bizim yaşadığımız bölgenin neredeyse tamamı kentsel dönüşüme girdi ve insan sayısı arttı eskiden bir gecekondunun olduğu yerde bir aile yaşarken aynı arsaya bir apartman yapılıyor 20 aile gibi. Kalabalık olduğu için tabii etrafa alışveriş merkezleri parklar arttı artmadı değil o şekilde bir artış oldu, olumlu anlamda bir etki oldu diyebilirim.” (K6, Erkek, 29 Yaşında)

“Evet, bu olanaklardan memnunuz. Yeni oluşan sosyal alanlarda arkadaşlarımla vakit geçirmekten çok memnunuz. İyi oldu.” (K14, Erkek, 35 Yaşında)

“Market olanakları market alışverişini konusunda daha kısa sürede bunları karşılamış olabilirim ama spor gibi bu tür sosyal aktiviteler çalışmayan insanlar için, daha çok vakit geçiriyor olabilirler ama ben çalıştığım için çok fazla faydalanmıyorum.” (K24, Kadın, 41 Yaşında)

“Kalabalık arttı, marketler açıldı, memnun değiliz bundan. Otopark sorunu var, yetersiz. Park sorunu var.” (K7, Erkek, 59 Yaşında)

Bu sorulardan ikinci “Kentsel dönüşüm ile birlikte ulaşım imkânlarında bir değişim meydana geldi mi? Geldi ise bu değişim olumlu mu yoksa olumsuz mu gerçekleşti?” soruya verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların kentsel dönüşümle birlikte ulaşım imkanlarında meydana gelen değişiklikleri “yeni metro, tramvay ve otobüs hatlarının eklenmesi”, “tercih etmedikleri ve kendi araçlarını kullandıkları”, ve “meydana gelen yeni olanakların direkt kentsel dönüşümle alakalı olmadığı”, “yeni gelişmelerin yetersiz olduğu” ve “değişim yok” temaları altında değerlendirdikleri tespit edilmiştir. Katılımcıların bir kısmının kentsel dönüşümle paralel olarak yeni metro, tramvay ve otobüs hatları imkanlarının meydana geldiği görüşünde birleştiği görülmüştür. Bir kısmı da meydana gelen yeni gelişmelerin direkt olarak kentsel dönüşümle bağlantılı olmadığı görüşünde birleşmiştir. Katılımcılardan 4 tanesi kendi aracını kullandığını ifade ederek yeni eklenen ulaşım hatlarını tercih etmediğini ifade etmiştir. 1 katılımcı yeni eklenen ulaşım hatlarının kalabalığı artırdığını ifade ederek olumsuz bulunduğunu dile getirmiştir. Katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“Olumlu oldu, biz T5 tramvayının ilk durağındayız. Metroya da yakınız. Otobüs hatları da çoğaldı” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“İstanbul metropol bir şehir, büyük bir şehir, bunun artışı çok. Tramvay ve metronun bizlere yakın olması çok güzel. Ulaşım çok rahat ve konforlu. Metro ve tramvay iyi oldu.” (K3, Kadın, 39 Yaşında)

“nasıl oluyor bilmiyorum ama kentsel dönüşümler genelde metronun geçtiği güzergahlara yapıyor, metronun geleceği belliydi. Metroyu kentsel dönüşüme bağlamıyorum. Yakınımızda tramvay açıldı oraya da aktarmayla gidiyoruz.” (K10, Erkek, 28 Yaşında)

“benim yaşadığım bölgede zaten bu ulaşım konusunda sürekli olarak bir yenilenme ve gelişme çalışmaları yapılıyor ama bu kentsel dönüşümle alakalı bir şey değil, onu söyleyebilirim o yüzden bir değişiklik meydana gelmedi” (K11, Erkek, 26 Yaşında)

“bizim buraya metro geldiği için kentsel dönüşüm hızlandı diyebilirim. Kentsel dönüşüm hızlanınca da kolay ulaşımın olduğu yerlere bu tarz dönüşümlerin hızlı yapıldığını görüyoruz. Kiralar yüksek. Ulaşım açısından son derece rahat bir yerdeyim ancak kentsel dönüşümle direkt alakalıdır diyemem.” (K20, Erkek, 32 Yaşında)

3.8. İstanbul’da Yaşanan Kentsel Dönüşüme İlişkin Ek Görüşler

Bu sorular hakkında benim sormadığım ancak sizin eklemek istedikleriniz var mıdır? sorusuna verilen yanıtlar değerlendirildiğinde, katılımcıların kendi ifadeleriyle:

“bi mahalle ortamı olsun diye, binalarda kısıtlı kalmasın insanlar. Sıcak bir mahalle ortamını yeni kuşaklar yaşasın. Daha sağlıklı, kullanılabilir yerler yapılsın. Betonlaşma olmasın.” (K1, Kadın, 50 Yaşında)

“Beton çöplüğü. Seçim sonuçları bu aralar değerlendiriliyor. İnsanlar deprem konusu hakkında çaresiz. Evim yeni ama hala kendimi güvende hissetmiyorum. Yeniden düzenleme yapıp bunları uygulamak çok mümkün değil. Tüm İstanbul’u düzenlemek çok zor. Yapılanlar yetersiz. Avrupa ülkelerindeki gibi evlerde oturmak isterdim.” (K2, Kadın, 38 Yaşında)

“Ya ben son olarak söylediğim şeye biraz daha uzatabilirim İstanbul’un nüfusunun biraz azaltılması gerekiyor tamam sonuçta bu kentsel dönüşümü yapan müteahhit firmalar da para kazanmak istiyorlar bir onların ekonomik bedava yapıyor sonuçta ama bu kadar devletin yüksek katlara izin vererek nüfus yoğunluğunu artırması bence iyi değil bunu söyleyebilirim sadece” (K6, Erkek, 29 Yaşında)

“tek söylemek istediğim şey kentsel dönüşüm güzel yapıldığı zaman, özel projeler olduğu zaman anlamlı aksi takdirde Fikirtepe deki gibi projeler yapıldığı zaman göze hitap etmiyor, çok karmaşık çok kişinin yaşadığı binaları ben istemiyorum” (K10, Erkek, 28 Yaşında)

“şunu söyleyebilirim ülke deprem kuşağında olan bir ülke bu nedenle kentsel dönüşüme mutlaka önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum ülkemizdeki yetkililerin de bu konuyla ilgili yeteri kadar duyarlı olmadığını düşünüyorum ancak bizim yaklaşık bir sene evvel 50.000 tane insanımız öldü bir çoğu sakat kaldı, birçok insan annesiz babasız kardeşsiz kaldı, bu gerçekten ciddi bir sosyal sorundur bu sorunun bir şekilde yetkililerin liderliğinde çözülmesi gerektiğini düşünüyorum.” (K11, Erkek, 26 Yaşında)

4. SONUÇ

Kentler, insanlığa ve insan eliyle yapılmış olan medeniyetlere ev sahipliği yapan binlerce yıllık kadim mekanlardır. İnsanlık yaşamaya ilk olarak kentlerden başlamamıştır. Kent, sonradan insan tarafından, insanların kendi faydasına göre sonradan oluşturulmuş alanlardır. Kentleşmenin geçmişi 10 bin yıl öncesine kadar dayanmaktadır. Kentler, insanın kendi eliyle yapmış olduğu tüm unsurlara ve yaşama barınak olmuştur. Kent sözcüğü Latince yurttaşlık kelimesinin türetilmesiyle Batı dillerine girmiştir. İlerleme, aydınlanma, özgürlük ve zenginlik gibi kavramlarla beraber anılmaktadır. Kent kavramı sosyoloji açısından bir barınak olmuştur, çünkü sosyolojik anlamda kent, bir deneyim merkezidir. Kentliler, meslek ve üretim biçimleri bakımından da farklılaşmıştır. Kentte tarım faaliyetleri değil sanayi ön plandadır. Birbirinden farklı mesleklere sahip şehirli insanlar, farklı üretim biçimleri sayesinde dayanışma yolu ile yaşamlarını devam ettirirler. Kentleşme ve kentleşme kavramları birbirlerinden ayrı şeylerdir. Çoğu zaman birbirleriyle karıştırılmaktadır. Kentleşme, kentleşme sonucu ortaya çıkmıştır. Kentleşme ile toplumsal değişim bireylerin eylemlerinde ve ilişkilerinde, hayatı anlamlandırma biçimlerinde maddi ve manevi ideallerinde değişimler yaratılmış olur.

Dünyada, sanayileşme ve ekonomik ilerlemenin artması ile kent sayıları da artmıştır. Globalleşen dünyanın ferdi olan insanlar kentlerin yaşam olanaklarını daha çok tercih etmektedir. Kent sayılarının artışı ile toplumlarda örgütlenme, uzmanlaşma ve bireyler arası ilişkiler sonucu kentlerin ruhu oluşmaktadır. Kentsel dönüşüm konusunda, bir kentsel bölgede kaybedilen ekonomik ve mekânsal etkinliğin yeniden kazanılması ve toplumsal sorunların iyileştirilmesi biçiminde bir tanım yapabiliriz. Kentsel dönüşüm, en temel haliyle kentsel bölgelerin mevcut yapılarından başka bir şekle girmesi, başka

bir durum haline geçmesidir. Kentsel dönüşüm, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir bölgenin ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel şartlarının sürekli ıslahını sağlamak üzere yapılan çalışmalardır.

Kent kavramı sosyoloji açısından bir barınak olmuştur, çünkü sosyolojik anlamda kent, bir deneyim merkezidir. Kentsel dönüşüm konusunda, bir kentsel bölgede kaybedilen ekonomik ve mekânsal etkinliğin yeniden kazanılması ve toplumsal sorunların iyileştirilmesi biçiminde bir tanım yapabiliriz. Kentsel dönüşüm, en temel haliyle kentsel bölgelerin mevcut yapılarından başka bir şekle girmesi, başka bir durum haline geçmesidir. Kentsel dönüşüm, en temel haliyle kentsel bölgelerin mevcut yapılarından başka bir şekle girmesi, başka bir durum haline geçmesidir. Kentsel dönüşüm, kapsamlı ve bütünlük bir vizyon ve eylem olarak, bir bölgenin ekonomik, fiziksel, toplumsal ve çevresel şartlarının sürekli ıslahını sağlamak üzere yapılan çalışmalardır. Yukarıda belirtilen unsurlara bağlı kalarak dünyanın çeşitli yerlerinde olduğu gibi ülkemizde de kentsel dönüşüm özellikle büyükşehirlerde yaygınlaşmış, İstanbul'un tüm ilçelerinde uygulanmaya devam etmektedir. Dünya ve Türkiye merkezli yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları, kentsel dönüşüm alanlarının sosyoekonomik ve kültürel yapıları göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. İstanbul'da gerçekleştirilen diğer projelerde görüldüğü gibi şehirleşme ve şehre entegre olma düşüncesi ön planda tutulmuştur. Modernleşme doğrultusunda park, bahçe gibi yeşil alanlar artırılmaya çalışılarak sosyal alanların sayıları da artırılmaya çalışılmıştır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve refah derecesinin artırılması amacıyla kentsel dönüşüm çalışmaları çoğalmıştır.

Yukarıda belirtilen unsurlara bağlı kalarak dünyanın çeşitli yerlerinde olduğu gibi ülkemizde de kentsel dönüşüm özellikle büyükşehirlerde yaygınlaşmış, İstanbul'un tüm ilçelerinde uygulanmaya devam etmektedir. Dünya ve Türkiye merkezli yapılan kentsel dönüşüm çalışmaları, kentsel dönüşüm alanlarının sosyoekonomik ve kültürel yapıları göz önünde bulundurularak yapılmaktadır. İstanbul'da gerçekleştirilen diğer projelerde görüldüğü gibi şehirleşme ve şehre entegre olma düşüncesi ön planda tutulmuştur. Modernleşme doğrultusunda park, bahçe gibi yeşil alanlar artırılmaya çalışılarak sosyal alanların sayıları da artırılmaya çalışılmıştır. Yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve refah derecesinin artırılması amacıyla kentsel dönüşüm çalışmaları çoğalmıştır. İstanbul'da yapılan projelerden bir örneği olan Eyüpsultan-Alibeyköy Mahallesi araştırmanın konusu olmuştur.

Araştırma seri bir kentleşme sürecinin içinde olan ve bu kentleşme sonucu ortaya çıkan kentsel dönüşüm projelerine dönük halkın fikirlerini ve sosyal, ekonomik ve kültürel tutumlarını ortaya çıkarmak için yapılmıştır. İstanbul ilinin kentsel dönüşüm bölgelerinden olan Alibeyköy Mahallesi'nde halka sorular yöneltilmiştir. Halka beklentileri ve uygulanan projelerin sonuçlarına dair sorular sunulmuştur. Projelerin etkileriyle alakalı etkilene seviyeleri ölçülmeye çalışılmıştır. Kentsel dönüşümle bağlantılı olarak katılımcılara demografik özellikleri, İstanbul'a ilişkin görüşleri, uygulanan kentsel dönüşüm projelerine ilişkin görüşleri, sosyal, ekonomik ve kültürel değişimler, sosyal ilişkilere dair görüşleri ve ulaşım olanaklarına dair görüşlerini ölçen sorular yöneltilmiştir. Sonuç olarak değerlendirildiğinde;

- Katılımcıların kentsel dönüşüm konusundaki görüşlerinin depreme dayanıklılık, sağlık, eski evlerin yenilenmesi, konfor ve düzen, can güvenliği gibi etkenler olduğu tespit edilmiştir. Bina sayılarının artması, artan nüfus, kalabalık ve yeşil alanların azalması sonucu kentsel dönüşümü olumsuz bulup, yeni durumu beton çöplüğü diye niteleyenler de olduğu görülmüştür. Bazı katılımcılar rant ve yüksek yapı binaların artması sonucu hoşnutsuzluklarını dile getirmişlerdir.
- Sosyal açıdan kentsel dönüşüm sonrası mahalle ve komşuluk ilişkilerini dayanışma, yardımlaşma ve birlik olma açısından kısıtlı ve yetersiz bulan katılımcılar bu durumdan şikâyetçidir. Yeni yapılar neticesinde artan kalabalık ve nüfusun güvenlik konusunda tedirgin edici bulmuşlar ve eski mahalle ve komşuluk ilişkilerini göz önünde bulundurularak geçmişe dair bir özlem duymaktadırlar. Yeni sitelerinde güvenlik görevlileri olsa dahi yine de çocuklarını emanet etme konularında site içersinde olsalar bile "tanımadıkları" komşularından ötürü güvenlik sorunu yaşamaktadırlar.
- Kültürel açıdan da kentsel dönüşüm sonrası artan sosyal olanaklar katılımcılar arasında olumlu bulunmuştur. Katılımcılar daha fazla sosyalleşme olanağı bulduklarını söylemekte ve kentsel dönüşümle birlikte çoğalan park, kafe, lokanta, market, havuz, sauna gibi sosyal alanları değerlendirme konusunda

büyük çoğunluğu aktif olduklarını aktarmışlardır. Bazı bireyler zaman bulamadıklarından ötürü bu tür sosyallik ve sosyalleşme faaliyetlerine katılmadıklarını dile getirmişlerdir.

- Ekonomik anlamda kentsel dönüşüm süreci ve sonrasında bazı katılımcılar zorluk yaşadığını dile getirirken, bazıları ise evlerinin değerlendirildiğini aktarmışlardır. Genel anlamda katılımcılar arasında evler yıkıldıktan sonra yeni ev bulma, taşınma, yapılan kira yardımlarının yetersiz kalmasından ötürü ekonomik olarak zorlanma ve kentsel dönüşüm tamamlandıktan sonra yeni evlerin aidat ödemeleri konusunda zorluk yaşadıklarına dair çoğunluk bulunmaktadır. Katılımcıların geneli, bağlı oldukları ekonomik ve sosyal tabakanın ise kentsel dönüşüm sonrası değişmediğini dile getirmiştir.

- Ulaşım olanakları açısından kentsel dönüşüme paralel olarak gerçekleşen yeni gelişmeler katılımcıların olumlu bulduğu bir diğer konudur. Çalışmada kentsel dönüşümle birlikte yeni metro, tramvay ve otobüs hatlarının kullanıma sunulduğu dile getirilmiştir. Bazı katılımcılar bunun direkt olarak kentsel dönüşümle bağlantılı olmadıklarını ifade etmiştir. Genel anlamda yeni eklenen ulaşım servis hizmetlerinin kentsel dönüşümle bağlantılı olduğu tespit edilmiştir.

- Çalışmaya göre kentsel dönüşümle birlikte artan nüfus, kalabalık ve hane sayısı ile beraber aile yaşantısına dair olumsuz tespitler yapılmıştır. Aile yaşantısının dışında yapılan eylemlerden doğan olumsuzluklar vurgulanmıştır. Artık hane sakinleri artan kalabalıklardan dolayı güven sorunu sonucu aile ilişkilerinin zayıfladığını ve eski aile ilişkilerine dair bir özlem duymaktadır.

- Katılımcılara göre; komşuluk ilişkileri artan hane sayısı, birey sayısı neticesinde kentsel dönüşüm sonrası zayıflamıştır. Bireyler aynı binalarda oturmalarına karşın aynı asansörde karşılaştıklarına bile birbirlerine selam vermedikleri görülmüştür. Birbirini tanımayan komşular çoğu zaman bir yabancılaşma duygunun içinde hapsolüp kalmıştır. Bu etkenler sonucu insanlar arasındaki yardımlaşma, dayanışma kavramları artık yeni nesil depreme dayanıklı binalarda kurulamamaktadır. Bunun sonucunda bireyler kentsel dönüşüm sonrası mutsuz hissedip eski mahalle ve komşuluk hayatlarına dair bir özlem yaşayarak geçmiş günlerini aramaktadır.

- Araştırma sonucu kentsel dönüşüm sağlandıktan sosyal hayatlarında meydana gelen değişiklikleri ve yeni olanakları “sosyalliğin artması, yaşanılan yerin canlanması, yeni gelen sosyal olanaklarla beraber alışverişe kolay erişim, herhangi bir değişim olmaması ve kalabalığın artması sonucu olumsuz bulma” konuları tespit edilmiştir. Bireylerin özellikle yeni sosyal olanaklar (park, kütüphane, spor alanları, kafe, lokanta, market vb) sayesinde sosyalliğin arttığı görüşünde birleştiği görülmüştür. Bazı bireylerin ise kentsel dönüşüm sağlandıktan sonra kendi sosyal yaşamlarının değişmediği, oluşan yeni sosyal alanlardan faydalanmadığı tespit edilmiştir. 1 katılımcı ise artan kalabalık nedeniyle otopark sorunu yaşadığını dile getirerek, kentsel dönüşüm sonrası sosyal hayatının olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir.

KAYNAKÇA

- Alver, K. (2017). Kent Sosyolojisi (1. Baskı). Çizgi Kitabevi.
- Bal, H. (2006). Kent Sosyolojisi (1. Baskı). Fakülte Kitabevi.
- Donnison, D. (1993) 'Agenda for the future', in C. McConnell (ed.), Trickle Down or Bubble Up? London: Community Development Foundation.
- Ersoy, M. (2016). Kentsel Planlama Ansiklopedik Sözlük (1. Baskı). Ninova Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Kent Sosyolojisi (1. Baskı). Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Keleş, R. (1980). Kentbilim Terimleri Sözlüğü (1. Baskı). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Lichfield, D. (1992). Urban Regeneration for the 1990s, London Plannig Advisory Committee.
- Robert, P (2000). 'The evolution, Definiton and purpose of urban regeneration', Peter Roberts and Hugh Sykes (ed.), Urban Regeneration, Thousand Oaks, Sage Publications.